

HÁGER TAMÁS

A terhelti vallomás mint személyi bizonyíték a nyomozásban

A kontinentális alapokon nyugvó, vegyes rendszerű magyar büntetőeljárás a hatályos perjogi törvény¹ szerint több részre tagolódik. Elváltak a felderítést és a bizonyítékok összegyűjtését végző nyomozás és a bírósági eljárás. E két fontos szakasz közé ékelődik a vádemelés ügyészi kompetenciába tartozó szaka. A vegyes rendszer lényege, hogy az eljárás első szakasza az inkvizitórius rendszerből származó nyomozás. Az ennek végrehajtására létrehozott nyomozó hatóság közvéder üldözendő esetekben, függetlenül a sérelmet szenvedett akaratától, hivatalból indítja meg az eljárást, ha a bűncselekmény elkövetésének valószínűségét észleli. A nyomozást e rendszerben a törvényi előfeltételek fennállása esetén vádemelés követi, majd következik a másik fő eljárásrész, a bírósági tárgyalás. *Erdei Árpád* nyomán megállapíthatjuk, „*hogy a nyomozást az inkvizitóriós hivatalból való eljárás elve, míg a pert a vádelv uralja*”². A vegyes rendszer főbb jellemzői egyebek között a funkciómegosztás – ami elválasztja a vád, a védelem és az ítélkezés feladatát – és a vádelv, amely szerint büntetőperre csak törvényes vád alapján kerülhet sor. A nyomozás nagyrészt a nyilvánosság kizárásával folyik, a terhelt jogai korlátozottak, azok csak a nyilvános tárgyalás során teljeseznek ki.³ A Be., bár az 1998-ban eredetileg elfogadott, de végül hatályba nem lépő törvényszöveghez képest kisebb mértékben, de törekszik a bírósági eljárásra helyezni a büntetőeljárás súlypontját. Ennek ellenére vitathatatlan, hogy a nyomozás a hatályos rendszerben is meghatározó, következik ez abból is, hogy az ügy helyes eldöntéséhez lényeges bizonyítékok rögzítésére és megvizsgálására első ízben a nyomozásban kerül sor. A nyomozási bizonyítás meghatározó hatással bír a bírósági bizonyításra is. Nagyon fontos ezért, hogy a nyomozó hatóság perrendszerűen folytassa le a bizonyítást, mert egyes súlyosabb eljárási szabálysértések a bizonyíték kizárásához vezethetnek, ez akadálya lehet a valóságnak megfelelő tényállás-megállapításnak. Mindez pedig megkérdő-

¹ 1998. évi XIX. tv. (a továbbiakban: Be.)

² Erdei Árpád: Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011, 79. o.

³ Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Harmadik, átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 31–32. o.

lelezheti az ítélet igazságát is. Tanulmányomban a nyomozás során folytatott személyi bizonyítás körében a terhelti vallomás beszerzésével és felhasználásával kapcsolatos eljárási kérdéseket vizsgálom. Vázlatos bizonyítástani alapvetés után a gyanúsított kihallgatásának szabályait, valamint az előforduló eljárási szabálysértéseket és azok hatásait kívánom bemutatni elméleti oldalról és a jogalkalmazási gyakorlat szemszögéből is.

A bizonyításról általában

Nem tárgya a tanulmánynak a bizonyítás fogalmának részletekbe menő elemzése, de utalni kell rá, hogy az e jogintézmény lényegével kapcsolatos szakirodalmi álláspontok igen szerteágazók, eltérők, olykor ellentétesek. A bizonyítás fogalmára vonatkozó nézeteket megkülönböztethetjük aszerint, hogy logikai felfogáson, középpontban a következtetéssel, az eljárási cselekményekre fókuszáló processzuális, a meggyőződésre épülő pszichikai, vagy a megismerési folyamatot előtérbe helyező ismeretelméleti (gnoszeológiai) felfogáson alapulnak.⁴ Egyes álláspontokban a különböző felfogások főbb jellemzői együtt jelennek meg, amelyek szerint a bizonyítás a bizonyítékok beszerzésére, vizsgálatára és értékelésére irányuló eljárásjogi tevékenység, ami egyrészt jogilag szabályozott cselekmények sorozata, másrészt olyan logikai műveletek összessége, amelyekben az érvek szerepét a beszerzett bizonyítékok értékelésekor megismert tények töltik be.⁵ A logikai felfogással érvelő *Angyal Pál* rámutatott, hogy a bizonyítás az a logikai művelet, amelynek útján az eszközökön keresztül a bizonyító okok bizonyító erejükénél fogva meggyőződést ébresztenek.⁶ *Király Tibor* álláspontja szerint a bizonyítás összetett jelenség, magában foglalja a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóságok, valamint más résztvevők megismerő tevékenységét, a logikai bizonyítást és ezeknek jogilag szabályozott (processzuális) rendjét. A hangsúlyt *Király* a megismerő tevékenységre helyezi⁷, mint ahogy *Tremmel Flórián* is.⁸ Nyilvánvaló, hogy a büntetőeljárásban tükröződik valamennyi felfogás. A nyomozásban elsődlegesen a processzuális megközelítés dominál, míg a bi-

⁴ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012, 129–130. o.

⁵ Lamm Vanda – Peschka Vilmos (szerk.): Jogi Lexikon. KJK–Kerszöv, Budapest, 2000, 85. o.

⁶ Angyal Pál: A magyar büntetőeljárásjog tankönyve I. kötet. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1915, 314–315. o.

⁷ Király Tibor: i. m. 222. o.

⁸ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 58. o.

rósági eljárásban már nagyobb szerepet kap a logikai, pszichikai és ismeretelméleti felfogás, amely levezethető abból, hogy a tényállás megállapítása a bizonyítékok egyenként és összehatásukban való értékelése után a bíróság feladata. A büntetőeljárársban a bizonyítás elsődlegesen annak feltárását célozza, hogy a múltban lezajlott esemény a büntetőtörvény valamely törvényi tényállásába ütközik-e, vagy sem, illetve mely személy vagy személyek hozhatók összefüggésbe a cselekmény elkövetésével.⁹ A bizonyítás fogalmi megközelítése mellett, amint *Finszter Géza* is rámutatott, szükséges kiemelni, hogy a bizonyítás a büntetőeljárársban közvetett és összetett.¹⁰

A Be. rendelkezései szerint a büntetőügyben a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárársi jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valószínűségnek megfelelő tisztázására kell törekedni. Lényeges szabály azonban, hogyha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására. Nem kell bizonyítani azon tényeket, amelyek köztudomásúak, vagy amelyekről az eljáró bíróságnak, az ügyésznek vagy a nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van.¹¹ A bizonyítás eszközei a törvény taxatív felsorolása szerint a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat és a terhelt vallomása. Bizonyítékok származhatnak továbbá az úgynevezett bizonyítási eljárásokból, mint a szemle, a helyszíni kihallgatás, a bizonyítási kísérlet és a felismerésre bemutatás. A szembesítés, amely krimináltaktikai megközelítésből egy speciális, konfliktusos kihallgatási forma¹², hasonlóan a helyszíni kihallgatáshoz, szorosan kapcsolódik a terhelti és tanúvallomáshoz, míg a szakértők párhuzamos meghallgatása a szakértői bizonyításhoz. A szemle, a bizonyítási kísérlet és a felismerésre bemutatás eredménye pedig okiratként jelenik meg az eljárásban.¹³ Amint a törvényi rendelkezésből is láthatjuk, a bi-

⁹ Háger Tamás: Az ítéleti tényállás megalapozottságával kapcsolatos egyes kérdések a büntetőperben. *Jogelméleti Szemle*, 2013/1., 31–44. o.

¹⁰ Finszter Géza: A büntetés igénye – hatalom tudás nélkül? In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): *Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak*. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2009, 63. o.

¹¹ A Be. 75. §-ának rendelkezései a bizonyítás általános szabályai között rögzítik a bizonyítás tárgyával kapcsolatos előírásokat, amelyek valamennyi hatóságra irányadók, kivéve természetesen a bíróság bizonyítási feladatait az ügyész által nem indítványozott és a vádat alátámasztó bizonyítékok tekintetében.

¹² Fenyvesi Csaba: Szembesítés. Szemtől szembe bűnügyekben. *Dialóg Campus Kiadó*, Budapest–Pécs, 2008, 177. o. A szerző az eljárársi cselekmény lényegére tapintva fejt ki, hogy a szembesítés a terhelti, illetve tanúkihallgatás speciális formája. A bizonyítási cselekményen a hatóság tagján kívül két személy vesz részt, és nem a hatóság tagjával folytatnak párbeszédet, hanem közöttük vitaszituáció alakul ki, a konfrontálódás a szembesítettek között jön létre.

¹³ Be. 76. § (1) bek. 119–125. §

zonítási eszközök, illetve az azokból származó, a konkrét bizonyítékot jelentő információk egyrészt személyi jellegűek, másfelől tárgyi alakot öltnek. Személyi bizonyításnak minősül a terhelt és a tanú kihallgatása, és az abból eredő bizonyítékok értelemszerűen ugyancsak személyi típusúak.¹⁴ A szakvélemény, függetlenül attól, hogy a hatóság a szakértőt meghallgathatja¹⁵, nem tekinthető személyi bizonyítéknak, egyrészt mert az tárgyi-okirati formában jelenik meg, másfelől pedig a szakértőt az eljárásban a hatóság, eltérően az angolszász jogrendszerektől, nem tanúként hallgatja ki, hanem az eljárás speciális résztvevőjeként, szakértőként hallgatja meg.

A terhelt vallomásának beszerzése a nyomozásban

A nyomozásban, őrizve az inkvizitórius hagyományokat, a nyomozó hatóság, illetve a nyomozást folytató ügyész dominanciája érvényesül. *Farkas Ákos* és *Róth Erika* szerint a nyomozás célja alapvetően kettős, a bűncselekmény és az elkövető felderítése. Ennek során rendszerint a nyomozó hatóság vagy a nyomozást maga folytató ügyész összegyűjti, biztosítja, rendszerezi a bizonyítékokat, létrehozva azt az ügyiratot, amely a vádemelés és közvetve a bírósági eljárás alapja.¹⁶ Egyetértve Királlyal, rögzíthető, hogy a nyomozásnak a büntetőeljárásban kiemelt jelentősége van. A nyomozás során elkövetett súlyos hibák ugyanis a perben már nem orvosolhatók. A nyomozásra alapvetően három feladat vár: a bűncselekmény és az elkövető felderítése, valamint a bizonyítási eszközök felkutatása és rögzítése.¹⁷

A vád alapjául szolgáló és általában a bíróság döntését is meghatározó személyi bizonyítékok, terhelti és tanúvallomások beszerzése sok esetben már a nyomozás kezdetén megtörténik. A nyomozó hatóság ugyanis a cselekmény közvetlen szemtanúit a bűncselekmény után rövid idővel kihallgatja, és gyakran a helyszínen, vagy annak közelében elfogott terhelt kihallgatására is sor kerül a nyomozás elrendelése után.

A nyomozás idején végzett alakszerű terhelti kihallgatás elemezése előtt szükséges azonban a nyomozás elrendelése előtt készített rendőri jelentés bizonyítékként értékelésének dogmatikai és gyakorlati problémáival foglalkozni.

¹⁴ Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2009, 14–15. o.

¹⁵ Be. 110. §

¹⁶ Farkas Ákos – Róth Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó, Budapest, 2012, 229. o.

¹⁷ Király Tibor: i. m. 316. o.

Gyakran előfordul, főként élet és testi épség elleni, vagy a köznyugalmat sértő deliktumoknál, hogy a bűncselekmény elkövetése után a feltételezett elkövetőt a rendőrhatalóság nyomban kézre keríti, intézkedés alá vonja, és kérdéseket intéz hozzá az intézkedés alapjául szolgáló bűncselekményről, amelyről rendszerint magánszemélyek vagy hivatalos szervek (testi sérüléssel vagy halállal járó bűncselekmény esetén tipikusan a mentők vagy az egészségügyi ellátást végző szerv) bejelentése alapján kerül sor. Ekkor a bűncselekménytől eltelt rövid időre tekintettel értelemszerűen a nyomozást még nem rendelték el. A szükséges alakszerűségek mellett a büntetőeljárás nem indult meg. Ebből következően a gyanúba került személy sem terheltnek, sem tanúnak nem minősül, ezért a nyomozó hatóság, elsősorban a rendőrség eljáró tagjai vonatkozásában nincs törvényi kötelelem olyan jellegű kioktatásra, amely szerint az intézkedés alá vont, kikérdezett személy nem köteles vallani, illetve önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolni.¹⁸ A rendőrség eljárására ilyen esetben a rendőrségről szóló törvény és a rendőrség szolgálati szabályzata¹⁹ az irányadó. Sok ügyben tapasztalható, hogy a hatóság tagjai a gyanúba került és később vádlottá váló személyt a bűncselekményről bármilyen figyelmeztetés nélkül kikérdezik, és az általa elmondottakat rendőri jelentésbe foglalják. Dogmatikai, jogelméleti és gyakorlati problémákat is felvet, hogy a jelentés tartalmát a vádlott terhére a bíróság bizonyítékként felhasználhatja-e.

Egyes felső bírósági álláspontok szerint az önvádra kötelezés tilalmának és a hallgatás jogának elvére tekintettel a vádlott terhére a büntetőperrendben szabályozott garanciális figyelmeztetések hiányában a jelentés bizonyítékként nem értékelhető.²⁰ Mindamellett a Legfelsőbb Bíróság, bár még az 1973. évi I. törvény hatálya alatt, aggály nélkül felhasználhatónak találta a vádlottnak az elkövetés napján készült rendőri jelentésbe foglalt nyilatkozatát úgy is, hogy a hatóság tagjai nem figyelmeztették a hallgatás jogára és az önvádra kötelezés tilalmára.²¹ A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a hatályos eljárási törvény szerinti bírói gyakorlat a vizsgált rendőri jelentés bizonyítékként való felhasználásához megköveteli, hogy a hatóság figyelmeztetése után a ki-

¹⁸ Az intézkedő rendőrnek sem a rendőrségi törvény, sem a rendőrségi szolgálati szabályzat nem írja elő, hogy az intézkedés során a büntetőeljárásban szabályozott kardinális kioktatásokat elvégezze. Vö. Háger Tamás – Bencze Mátyas: Miranda és társai Vs. Bizonyítási gyakorlat a magyar büntetőeljárásban. *Kontroll Jogtudományi Folyóirat*, 2006/1., 26. o. [2006a]

¹⁹ 1994. évi XXXIV. tv. a rendőrségről; a rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet.

²⁰ BH, 1994/177.; IH, 2005/136.

²¹ BH, 1998/573.

kérdézet előtt ismertté váljon, hogy nem köteles vallani, valamint önmagára terhelő vallomást tenni.

Az elméleti nehézséget elsősorban az okozza, hogy a rendőri jelentésbe foglalt nyilatkozat később a büntetőeljárásban milyen típusú bizonyítéknak minősül, illetve az intézkedés és az annak folyamán történt kikérdezés a büntetőeljárás részének tekinthető-e, vagy sem. Egyes nézetek szerint az elemzett információszerzés – amely nem tekinthető még a büntetőeljárás részének – sem terhelti vallomásnak, és az alakszerűségek hiányában tanúvallomásnak sem minősíthető. A rendőri jelentés ezért a Be. 116. § (1) bekezdése szerinti okiratként használható fel bizonyítékként. A Be. 301. § (2) bekezdése értelmében a nyomozó hatóság jelentése okiratként felhasználható. A jelenleg hatályos törvény szerint viszont a gyanúsított és a tanú kihallgatásáról, illetve a szembesítésről 2007. június 1-jétől jelentés már nem készíthető.²² Az ezt megelőzően hatályos norma kapcsán azonban megjegyzendő, hogy a felderítés folyamán készített rendőri jelentés nem volt tekinthető a Be. 168. § (1) bekezdésében írt, és a személyi bizonyítékokat helyettesítő jelentésnek, mert nem a büntetőperrenden, hanem a rendőrségi törvényen alapult. Az eltérő szabályozástól és a jelentés okirati jellegétől függetlenül azonban az önvádra kötelezés tilalmának feltétlenül érvényre kell jutnia a jelenleg hatályos szabályozás szerint is. Mindezt megkövetelik az alapvető európai emberi jogi normák²³ és az önvádra kötelezés tilalmának a Be. 8. §-ában írt elve.²⁴

Ezt az álláspontot erősíti meg a jogtudományi reflexió is. *Elek Balázs* kifejtette, hogy nem tekinthető helyesnek az olyan gyakorlat, amikor az eljárási cselekmény után terheltté váló személy rendőri jelentésbe foglalt nyilatkozatát úgy értékeli a bíróság bizonyítékként, hogy nem figyelmeztették a hallgatás jogára.²⁵ Irányadónak tartom ezt akkor is, amikor az elkövető önfeljelentést tesz, azaz önként tárja fel a hatóságnak a bűncselekmény elkövetését.

22 A Be. 168. § (2) bekezdését a 2007. évi XXVII. tv. 46. §-a módosította, megszüntetve a személyi bizonyítékok nyomozó hatósági jelentésbe foglalásának lehetőségét. A módosítással egyet kell érteni. Olyan fontos bizonyítási cselekményeknél, mint a terhelt és a tanú kihallgatása, az eljárás egyszerűsített módon, jelentésben való rögzítése semmiképp nem célszerű, és a garanciális perbeli jogokra is hátrányos lehet. Megjegyzendő, hogy a nyomozási gyakorlat ritkán alkalmazta a személyi bizonyítás jelentésbe foglalását (*a szerző megj.*).

23 Az Emberi jogok európai egyezményének 14. cikke. *Nemo debet prodere se ipsum* (senki sem kötelezhető arra, hogy önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson) elve.

24 Háger Tamás – Bencze Mátyas: A bizonyítási eszközök néhány problémája a magyar büntetőeljárásban. *Bírak Lapja*, 2006/2., 108. o. [2006b]

25 Elek Balázs: A kihallgatásról készült rendőri jelentés a bizonyítási eljárásban. *Ügyvédek Lapja*, 2003/4., 25. o.

A felmerülő elméleti és gyakorlati kérdésekre célszerű lenne a jogalkotó-
nak választ adnia olyan szabályozással, amely bűnügyekben való intézkedés
esetén előírná a rendőrségnek vagy más nyomozó hatóságnak, hogy az intéz-
kedés alá vont, gyanúba került személyt a hallgatás jogára és az önvádra kö-
telezés tilalmának elvére figyelmeztesse. E körben példa lehet az Egyesült Ál-
lamokban a legfelsőbb bíróság *Miranda*-döntésén²⁶ alapuló gyakorlat, amely
szerint a rendőrség a bűncselekménnyel gyanúsítható személyt elfogásakor
nyomban, már alakszerű kihallgatása előtt figyelmezteti a jogaira, elsősorban
arra, hogy nem köteles vallani, és amit mond, bizonyítékként felhasználható.²⁷
A *Miranda*-figyelmeztetés az Egyesült Államokban nem csak a hatóság szá-
mára alapvető kötelem, a figyelmeztetés tartalma már a hétköznapi ismeretek
közé tartozik.²⁸ Kétségtelen, hogy eljárásjogunk jelentősen különbözik az an-
golszász jogrendszer eljárásától, a *Miranda*-szabály azonban olyan elem, ame-
lyet a megszilárduló felső bírósági ítélkezésre is tekintettel indokolt lenne a
hatályos normarendszerbe beépíteni. *Korinek László* is kiemelte, a *Miranda*-
határozatban meggyőzően került sor annak kifejtésére, hogy a nyomozó ható-
ság fogságában történő kihallgatásnak milyen törvényességi veszélyei van-
nak.²⁹ E körben természetesen nem arra gondolhatunk, hogy a rendőrségi
eljárás nem szabályos, hanem arra, hogy a hatóság által elfogott, intézkedés
alá vont ember kiszolgáltatott, esendő, és kellő figyelmeztetések hiányában
szolgáltatathat úgy az elítéléséhez vezető bizonyítékot, hogy a jogai ismereté-
nek hiányában megfelelően nem látta át a védekezése helyes irányait.

A rendőri jelentéssel kapcsolatos eljárási helyzet értelmezhető úgy is, hogy a
nyomozás elrendelése előtt végzett intézkedés és a később terheltté váló sze-
mély kikérdezésének adatai is a büntetőeljárás részei. Ilyen álláspont levezethet-
ő a halaszthatatlan nyomozási cselekmények lehetővé tételéről szóló rendelkezés-
ből.³⁰ Bár megjegyzendő, hogy a késedelmet nem tűrő eljárási cselekmények
körébe az elkövető nyilatkozatása, kihallgatása nem tartozik bele.³¹

26 *Miranda v. Arizona*, 384. US. 436. (1966)

27 Hágér Tamás – Bencez Máttyás (2006a): i. m. 27. o.

28 Bárd Károly: A hallgatás ára. *Fundamentum*, 2005/3., 5. o.

29 Korinek László: *Kriminológia I.* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 518. o.

30 A Be. 170. § (4) bekezdés értelmében a nyomozás elrendelése nélkül indul meg a nyomozás, ha az ügyész vagy a nyomozó hatóság a bizonyítási eszközök biztosítására, az elkövetéssel gyanúsítható személy kilétének megállapítása, elrejtőzésének, a bűncselekmény befejezésének vagy újabb bűncselekmény elkövetésének megakadályozása céljából késedelmet nem tűrő más okból nyomozási cselekményt végez. A nyomozás megindításának tényéről és idejéről utólag haladéktalanul feljegyzést kell készíteni.

31 A Be. 177. §-a szerint az ügyész és a nyomozó hatóság halaszthatatlan nyomozási cselekményként elrendelhet olyan bizonyítási cselekményeket, mint a szemle, a bizonyítási kísérlet és a felismerésre bemutatás. Személyi bizonyítás, mint a terhelt vagy a tanú kihallgatása azonban nem foganatosítható (a szerző megj.).

Az eljárási cselekményről a büntetőeljárásra tartozás folytán ebből következően a nyomozó hatóságnak a Be. 166. § rendelkezése szerint alakszerű jegyzőkönyvet vagy a 168. § szerinti jelentést kell készítenie. Az itt elemzett nézet szerint a Be. 117. § (2) bekezdésében, vagy a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában írt figyelmeztetés hiányában a később terheltté váló személy nyilatkozatáról készült okirat bizonyítékként nem vehető figyelembe, mert nem felel meg a büntetőperrend kardinális, garanciális szabályainak. További jogértelmezési kérdéseket vet fel, hogy a terhelt és a tanú kihallgatásáról nem készíthető jelentés. A hatályos szabályok szerint ekként nincs megnyugtatóan tisztázva az egyébként rendkívül fontos eljárásjogi kérdés. Nyilvánvaló azonban mindkét vázolt jogértelmezés szerint, hogy a garanciális jogokra történő figyelmeztetés hiányában a vádlott nyilatkozatát rögzítő jelentés bizonyítékként nem értékelhető.

A nyomozás során lefolytatott bizonyítás és a bizonyítási eszközökből szerzett információ, maga a bizonyíték, a vádemelés alapja, és ezáltal nyilvánvalóan közvetlenül és közvetve is hatással van a bírósági eljárásban folytatott bizonyításra. A Be. nyomozási rendszere az 1973. évi I. törvényhez képest jelentős változást hozott. Amint *Bócz Endre* is utalt rá, a nyomozás az ügyészség törvényes hatalma alá került, és a nyomozó hatóság a nyomozást akkor is az ügyész igénye szerint folytatja, ha egyébként saját értesülése, elhatározása alapján jár el.³² Mindez okszerűen következik a Be. 28. § (3) bekezdésében foglaltakból.³³ Hangsúlyos továbbá, miként *Katona Géza* rámutatott, hogy a törvény a nyomozó hatóságokat kizárja a bizonyítékok értékeléséből még akkor is, ha a nyomozó hatóság az ügyész jogkörében jár el.³⁴ A nyomozó hatóság által végzett bizonyítási cselekmények során mindez jogalkalmazási nehézségeket okoz, hiszen a már megismert nyomozási bizonyítékok bizonyos fokú értékelése nélkül a helyes eljárási taktika megválasztása akadályba ütközhet. A gyakorlat, úgy vélem, áttörte ezt a szabályt, és a nyomozó hatóság, ha nem is perbirói szinten, de értékeli a nyomozási bizonyíték anyagát, és ennek tükrében választhatja meg az indokolt bizonyítási cselekményeket. A gyakorlatban egyébként tipikusan az ügyész nyomoztat, azaz nem maga végzi a nyomozást, nem értve ide természetesen a kizárólag ügyészi hatáskörbe tartozó nyomozásokat.

³² Bócz Endre: A nyomozás a büntetőeljárásban 2003. július 1-je után. *Ügyvédek Lapja*, 2004/1., 49. o.

³³ A Be. 28. § (3) bekezdése szerint az ügyész a vádemelés feltételeinek megállapítása céljából nyomozást végeztet, vagy nyomoz.

³⁴ Katona Géza: A bizonyítás és a nyomozás egyes kérdései az új Be. tükrében. *Magyar Jog*, 2009/4., 530. o.

A már idézettek szerint a személyi bizonyítás a terhelt és a tanú kihallgatását, azaz a bűncselekményről érdemi információkat tartalmazó vallomás beszerzését jelenti. Ha a rendelkezésre álló adatok alapján meghatározott személy megalapozottan gyanúsítható bűncselekmény elkövetésével, az ügyész, illetve ha az ügyész másképp nem rendelkezik, a nyomozó hatóság a gyanúsítottat a Be. 117–118. §-a szerint kihallgatja. Fontos szabály, hogy a fogva lévő gyanúsítottat huszonnégy órán belül ki kell hallgatni, e határidőt attól az időponttól kell számítani, amikor a gyanúsítottat a hatóság elé állították. A gyanúsítottal közölni kell a gyanúsítás lényegét, az erre vonatkozó jogszabályok megjelölésével.³⁵ A gyanúsítás lényegét annak a tényállásnak a lényege alkotja, amelynek feltételezett elkövetése miatt a nyomozó hatóság vagy az ügyész valakit gyanúba fog. Azon bűncselekmény törvényi tényállása, amely miatt az eljárás megindult, ad arról információt, eligazítást, hogy mi tekintendő a gyanúsítás lényegéhez tartozónak. Fontos, hogy a megalapozott gyanú terjedelmének növekedéséről a gyanúsítottat ugyancsak tájékoztatni kell, és őt az újabb bűncselekményre nézve is ki kell hallgatni.³⁶ Ez rendkívül lényeges, mert a terheltnek alapvető alkotmányos joga, hogy tudja, mivel gyanúsítják. Főként több bűncselekmény miatt indult ügyben viszont előfordul, hogy egyes vádbeli bűncselekményekre elmarad a megalapozott gyanú közlése és a kihallgatás, mindez azonban önmagában a vád törvényességét nem kérdőjelezi meg. A gyanúsítás közlésével az érintett személy terheltként az eljárás processzuális alanyává válik.³⁷

A gyanúsítottat figyelmeztetni kell arra, hogy védőt választhat, illetve védő kirendelését kérheti. Ha az eljárásban védő részvétele kötelező, a gyanúsított figyelmét arra is fel kell hívni, hogy ha három napon belül nem hatalmaz meg védőt, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság védőt rendel ki. Ha a gyanúsított kijelenti, hogy nem kíván védőt megbízni, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság nyomban védőt rendel ki.³⁸ Az idézett normából kitűnően, kötelező védelem esetén, ha a gyanúsított határozottan és jól felismerhetően olyan nyilatkozatot tesz, hogy nem kíván védőt meghatalmazni, a hatóságnak nyomban, még az első kihallgatás előtt védőt kell kirendelnie és értesítenie az eljárási cselekményről, ez feltétele a védelmi jogok érvényre jutásának. Ha azonban a gyanúsított olyan nyilatkozatot tesz, hogy védőt kíván megbízni, akkor álláspontom szerint nincs akadálya a gyanúsított kihallgatásának úgy

35 Be. 179. § (1), (2) bek.

36 Király Tibor: i. m. 334. o.

37 Farkas Ákos – Róth Erika: i. m. 248. o.

38 Be. 179. § (3) bekezdés

sem, hogy még nincs jelen védő az eljárásban, következik ez a huszonnégy órás határidőt szabó rendelkezésből is. A kirendelt védő közreműködésével kapcsolatban feltétlenül szükséges kiemelni továbbá, hogy az Alkotmánybíróság megállapította, miszerint az alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelmény, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 48. § (1) bekezdésének alkalmazásakor a terhelt érdekében kirendelt védőt a terhelt kihallgatás helyéről és időpontjáról igazolható módon, olyan időben értesítsék, hogy a kirendelt védőnek lehetősége legyen az eljárási törvényben foglalt jogait gyakorolni és a terhelt kihallgatáson részt venni. Ilyen értesítés elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítékként nem értékelhető.³⁹ E döntés jelentős, érdemi változást hozhat a bírói gyakorlatban, amely az alkotmánybírói állásfoglalás előtt a védekezésre felkészülés szabályainak figyelmen kívül hagyását nem tekintette olyan súlyúnak, ami a bizonyíték kizárásához vezet. A jövőben alakuló nyomozási gyakorlat és az ítékezés azonban már nem hagyhatja figyelmen kívül az Alkotmánybíróság határozatát, tekintettel arra is, hogy ilyen esetben várhatóan eredményesen lenne támadható a bíróság jogerős döntése alkotmányjogi panasszal. Hangsúlyosnak látom ezért, hogy az alkotmánybírói döntés rögzüljön mind a nyomozó hatóság, mind a bíróság eljárásában.

A gyanúsított kihallgatásáról a nyomozó hatóság olyan időben köteles intézkedni, hogy a terhelt megfelelő időt és lehetőséget kapjon a védekezésre felkészülésre, ez a Be. 43. § (2) bekezdés c) pontjában meghatározott garanciális terhelti jog.⁴⁰ E törvényi szabály értelemszerűen kihat a védői eljárásra is, figyelemmel a részletezett alkotmánybírói határozatban foglaltakra.

Csekély mennyiségre, saját használatra természetével, megszerzéssel, tartással, illetve fogyasztással elkövetett kábítószerrel visszaélés megalapozott gyanúja miatt indult eljárásban a gyanúsítottat arról is tájékoztatni kell, hogy a Btk. 180. § (1) bekezdésében írt előfeltételek esetén büntethetőséget megszüntető okból a büntetőeljárás megszüntetésének lehet helye.⁴¹

A nyomozási terhelti kihallgatás lényeges szabálya továbbá, hogy nem tehető fel a gyanúsítottnak a választ, illetve nem bizonyított tény állítását magá-

39 8/2013. (III. 1.) AB határozat alkotmányos követelmény megállapításáról és alkotmányjogi panasz elutasításáról.

40 Be. 179. § (4) bekezdés

41 Be. 179. § (5) bekezdés. A büntethetőséget megszüntető ok megállapításának anyagi jogi feltétele, hogy az elkövető a bűncselekmény elkövetését beismerje, és az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatásban vett részt.

ban foglaló, a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet tartalmazó kérdés.⁴² A törvény tilalmat állít fel a befolyásoló kérdésekkel kapcsolatban. Az nyilvánvaló, hogy a kihallgatási taktika részeként a nyomozó hatóság tagja irányítja az eljárási cselekmény menetét, a kihallgatás tartalmát, ugyanakkor perrendszerűen nincs lehetőség olyan kérdés feltételére, amely a választ magában foglalja. A befolyásoló kérdésekkel a jogtudomány is részletesen foglalkozott. Elek Balázs monográfiájában behatóan elemezte a vallomás befolyásolását, és a terhelti vallomás tekintetében külön kitért a hamis beismerő vallomás főbb típusaira, az önkéntes beismerésre, a kikényszerített és „szolgálatkész” beismerő vallomásra, valamint a befolyásoló módszerekre, pszichikai megközelítésből is, utalva arra is, hogy a Be. 180. § (1) bekezdésében írtak megsértése a Be. 78. § (4) bekezdése szerint kizárhatja a bizonyíték felhasználását is.⁴³ Indokolt e részben rámutatni, hogy a gyanúsított beismerést tartalmazó összefüggő előadása ellenére is elkerülhetetlen a hatóság részéről a fontos kérdések feltétele a terheltnek. A terhelt kihallgatásánál kisebb a veszélye a kérdések szuggesztív hatásának. Mégsem kívánatos azonban a terheltet beugrató kérdésekkel nyomás alatt tartani, vagy olyan taktikai blöfföt alkalmazni, amely a hatóság részéről valótlan állításon alapul. Egyes álláspontok a terhelt információhiányából eredő taktikai blöfföt megengedhetőnek tartják.⁴⁴ A helyes taktika megválasztása gondos körületekintést igényel, és kétségtelen, hogy pszichológiai alapokra helyezve széles skálán mozgó kérdésési mód lehetséges. A terhelt megtévesztése, neki valótlanosság állítása, teljesíthetetlen, a jogszabállyal ellentétes ígéret közlése azonban nem lehet megengedett.

A gyanúsított kihallgatással kapcsolatos előírás, hogy a terhelt beleegyezése nélkül a vallomása poligráf alkalmazásával nem vizsgálható. Ha a hazugságvizsgálat feltételei fennállnak, a szaktanácsadó igénybevétele kötelező.⁴⁵ A poligráfós vizsgálatnak a büntetőeljárás rendszerében való elhelyezése kapcsán rá kell mutatni, hogy az nem bizonyítási eszköz, nem származik belőle bizonyíték, nem kihallgatás és nem is szakértői vizsgálat, valamint tárgyaláson nem alkalmazható. E vizsgálat lényegében a nyomozó hatóság által alkalmazott olyan kriminalisztikai módszer, amely a nyomozás feladatának teljesítését segíti a bűncselekmény, az elkövető személyének felderítésében.⁴⁶

42 Be. 180. § (1) bekezdés

43 Elek Balázs (2009): i. m. 83–112. o.

44 Fenyvesi Csaba (szerk.): Kihallgatási taktika. PTE ÁJK, Pécs, 2009, 14–15. o.

45 Be. 180. § (2) bek.; 182. § (2) bek.

46 Király Tibor: i. m. 335. o.

A terhelt kihallgatását a nyomozó hatóságnak a Be. 117. § előírásai szerint kell elvégeznie. Megjegyzem, a perben is alkalmazandók e szabályok, a 288–289. §-ban foglaltakon túl, ami nem vitásan jogértelmezési kérdéseket vet fel és a gyakorlati tapasztalatok alapján perviteli nehézségeket jelent, sok esetben eljárási szabálysértéssel járva. Célszerű lenne eljárási szakonként ezért egy helyen és jobban áttekinthetően szabályozni a személyi bizonyítás kulcsfontosságú normáit. A kihallgatás a terhelti személyi adatok felvételével kezdődik, amelynél a gyanúsított közreműködésre kötelezett, azaz az azonosítását szolgáló adatokra választ kell adnia.⁴⁷ Számos konkrét ügy ismeretében úgy látom, hogy a terhelti együttműködésnek a személyi adatok közlését is elhárító hiánya ritka, kérdés azonban, hogy ilyen esetben van-e lehetőség és milyen formában az eljárási norma megsértésének szankcionálására. Felmerülhet a rendbíróság alkalmazása⁴⁸, bár kétségtelen, hogy a terhelti vallomásnál a törvény külön nem határozza meg a szankciót, de az sem vitatható, hogy az eljárási kötelezettség megszegéséről van szó. Az együttműködés megtagadása miatt azonban őrizetbe vételre, vagy előzetes letartóztatás elrendelésére nem látok megfelelő törvényi alapot, a Be. 129. § (2) bekezdés a)–d) pontjaiban szabályozott okok körébe ugyanis az elemzett terhelti magatartás nem vonható be.

Ha a nyomozó hatóság rendelkezésére állnak a terhelt személyi okmányai, vagy a bűnügyi nyilvántartásban a DNS-mintája, fényképe, akkor nem okozhat gondot a személyazonosítás. Ellenkező esetben külön személyi, okirati vagy akár szakértői bizonyítás lehet szükséges annak egyértelmű tisztázására, hogy konkrétan ki a gyanúsítással érintett személy. Mindez, mint említettem, elsősorban csak elvi probléma. A konkrét ügyekben általában ilyen bizonyítás indokoltsága nem merül fel.

A személyi adatok felvétele és jegyzőkönyvi rögzítése után kell figyelmeztetni a terheltet a hallgatás jogára. E figyelmeztetésben nyilvánul meg a terhelttel kapcsolatban az önvádra kötelezés tilalmának elve is.⁴⁹ A terhelt kihallgatásánál ez kardinalis szabály, amelynek megsértése kizárja a bizonyíték

47 Be. 117. § (1) bekezdés

48 A Be. 161. §-a szerint az e törvényben határozott esetekben a rend fenntartása érdekében, valamint az eljárási kötelezettségek megszegése miatt szabható ki rendbíróság. A terhelt kihallgatásának általános, valamint a nyomozási és bírósági kihallgatás szabályai azonban nem nevesítik rendbíróságra alapot adó okként a személyi adatok közlésének megtagadását. Megjegyzendő továbbá, hogy rendbíróság csak akkor alkalmazható, ha az eljárási szabályszegés e következményére előzetesen figyelmeztette az érintettet a hatóság. Mindezen okok miatt feltehetően nem a rendbíróság a vizsgált eljárási kötelezettség-szegés megfelelő szankciója.

49 A Be. 117. § (2) bekezdése értelmében a terheltet a kihallgatásának megkezdésekor figyelmeztetni kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomás tételét, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy, hogy vallomást

értékelését. A törvény 2011. március 1-jétől már nem követeli meg ugyan a figyelmeztetés szó szerinti jegyzőkönyvezését, az elemzett kioktatást azonban, fontossága folytán, célszerű a törvénynek megfelelően, pontosan elvégezni. A korábban hatályos, szó szerinti jegyzőkönyvezést előíró törvényen nyugvó gyakorlattal összefüggésben utalok rá, hogy rengeteg eljárási szabálysértés adódott – főként bírósági eljárásban – a szó szerinti kioktatás elmulasztásából. A nyomozás során a számítógépes rendszer (Robotzsaru) programjába foglalt kioktatási formulák miatt viszont ez nem volt tapasztalható. A tanulmány a terhelti vallomást elemzi, ki kell azonban térni rá, hogy a tanúvallomások nyomozási jegyzőkönyve olyan esetekben aggályosnak tűnik, amikor valamennyi mentességi okra való kioktatást rögzíti úgy, hogy egyes okok szóba sem kerülhetnek. Nyilván ez a számítógépes program jellemzőiből fakad, álláspontom szerint azonban csak a valóban fennálló mentességi okokra figyelmeztetést kellene jegyzőkönyvbe foglalni. Az informatika mai fejlettsége mellett ez nem jelenthet akadályt, a hivatkozott blankettaszerű jegyzőkönyv ugyanis kétegyeket támaszthat az okirat hitelessége iránt, hiszen nem valószínű, hogy a hatóság az objektív körülmények folytán fel sem merülő okokra is kioktatja a tanút. E probléma olykor a perbírósági gyakorlatban is tapasztalható.⁵⁰

A Miranda-szabálynak megfelelő figyelmeztetés után következik az érdemi vallomástétel, ebbe már a személyi, egzisztenciális, familiáris körülményekre tett terhelti előadás is beletartozik.⁵¹ Ez következik egyrészt a törvény rendszertani, grammatikai értelmezéséből, de felső bírósági jogértelmezés is ezt erősíti meg.⁵² A személyi körülményekre tett vallomás után a hatóság a terheltet a megalapozott gyanú tárgyául szolgáló bűncselekményre hallgatja ki olyan részletességgel, hogy a bizonyítás alkalmassá válhat a vádemelés megalapozásához szükséges bizonyíték beszerzéséhez. A kihallgatásnak értelemszerűen ki kell terjednie a bűncselekmény indítékára, motívumára, a törvényi tényállás főbb elemeire, különösen az elkövetés helyére, idejére, módjára, eredményére, valamint többterheltes ügyben érinteni szükséges a terheltársak cselekvőségét is.

A törvény már idézett kógens szabálya szerint, ha a terheltet nem figyelmeztetik a vallomástétel megtagadásának jogára és arra, hogy amit mond, bi-

tesz, akkor is, ha korábban a vallomást megtagadta. Figyelmeztetni kell arra is, hogy amit mond, illetve rendelkezésre bocsát, bizonyítékként felhasználható. A figyelmeztetést, valamint a terheltnek a figyelmeztetésre adott választ jegyzőkönyvbe kell venni. A figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.

⁵⁰ Nyíregyházi Városi Bíróság 26.B.1047/2007. számú ügy

⁵¹ Be. 117. § (3) bekezdés

⁵² Kúria 4. BK vélemény II.; BH, 1994/177. I.

zonyítékként felhasználható, a vallomás tartalma bizonyítékként nem értékelhető. Az eljárás különböző szakaszaiban (így a rendőrségi, ügyészségi és bírósági szakaszban) azonban csak egy ízben kell a figyelmeztetést alkalmazni, mégpedig a kihallgatás kezdetekor.⁵³ Ilyen a jogi sorsa a terhelt vallomásának akkor is, ha a figyelmeztetés vagy az arra adott válasz jegyzőkönyvezése elmarad. A törvény ezen eljárási szabálysértés esetére a terhelti vallomás mint bizonyítási eszköz felhasználhatatlanságára utal. A megfogalmazás dogmatikailag pontatlan, mert a terhelt vallomása már a bizonyítási eszközökből származó konkrét bizonyíték, amelynek értékelése tilalmazott. Az idézett felső bírósági értelmezéssel egyetértek, miszerint egy eljárásban alapvetően egy ízben kell a figyelmeztetést elvégezni. A Be. általában egy eljárási cselekményes modellt jelenít meg. Szükségtelen lenne minden egyes eljárás során megkövetelni a garanciális figyelmeztetést. Ennek ellenére, különösen a nyomozás során, a kioktatást elvégzik minden kihallgatáskor, ami hibának semmiképp nem tekinthető, de nyomozástaktikailag nem biztos, hogy helyes. A bírósági szakaszban történő kioktatásnál annyiban más a helyzet, hogy el kell különíteni az elsőfokú és a másodfokú eljárást. A harmadfokú eljárást nem sorolhatjuk ide, mert ott kizárt a bizonyítás. Ha a másodfokú bíróság bizonyítást vesz fel, és a vádlottat kihallgatja, nem mellőzhető a figyelmeztetés annak ellenére, hogy arra az elsőfokú eljárásban szabályosan sor került. A fellebbezési perszak ugyanis egy olyan önálló, fakultatív, a jogorvoslat gyakorlásától függő eljárásrész⁵⁴, amely megköveteli a kardinális kioktatások elvégzését.

Ha a terhelt a vallomástételt megtagadja, figyelmeztetni kell, hogy mindez az eljárás lefolytatását nem akadályozza. Ha vallomást tesz, figyelmeztetni kell arra is, hogy a vallomásában mást bűncselekmény elkövetésével hamisan nem vádolhat.⁵⁵ A törvényszakaszs rendszertani felépítéséből következik, hogy a hamis vád törvényi következményeire csak a vallomástétel jogával élő terheltet kell figyelmeztetni, e figyelmeztetés tehát akkor lesz aktuális, ha a terhelt a hallgatás jogára történt kioktatás után kinyilvánítja vallomástételi szándékát. A hamis vád következményeire való figyelmeztetés, illetve jegyzőkönyvezésnek elmaradását a bírói gyakorlat csak relatív eljárási szabálysértésnek tekinti, amely nem vezetethet a bizonyíték kirekesztéséhez.⁵⁶ A hamis váddal kapcsola-

⁵³ BH, 1994/177. I.

⁵⁴ Kardos Sándor: Jogorvoslat a büntetőeljárásban. Magyar Jog, 2003/1., 21. o.

⁵⁵ Be. 117. § (4) bekezdés első, második mondat.

⁵⁶ BH, 2009/171. Miként a Szegedi Ítéletábra a Bhar.I.257/2007. számú ügyben kifejtette, a jogalkotó világosan elkülöníti a hallgatás jogára [Be. 117. § (2) bekezdés] és a hamis vád tilalmára [Be. 117. § (4) bekezdés] vonatkozó figyelmeztetéseket, és a bizonyítás kizárásához vezető következményt csak az első esethez fűz. E felső bírósági álláspontot maradéktalanul osztom (a szerző megj.).

tos kioktatásnál szükséges rá utalni, hogy gyakran megjelenik a tanúk figyelmeztetésekor is, ami téves: az eljárási szerepek nem keverhetők, a tanúnál a Be. 85. § (3) bekezdésében írt figyelmeztetést kell elvégezni, esetében a Be. 117. § (4) bekezdésében foglaltakra nem kell kitérni.

Fontos szabály, hogy arra a bűncselekményre nézve, amelyre a terhelt a vallomástételt megtagadta, hozzá további kérdések nem intézhetők, a terhelt a többi terhelttel és tanúkkal nem szembesíthető, kivéve, ha előtte úgy dönt, hogy vallomást tesz. A vallomástétel megtagadása nem érinti a terhelt kérdései, észrevételezései és indítványtételi jogát.⁵⁷ A Miranda-szabály lényegéből ered, hogy a vallomástétel megtagadása esetén a terhelt nem kérdezhető, nem szembesíthető. A hatóság ezt az alapvető szabályt rendszerint megtartja. Érdekes módon a bírósági eljárásban fordul elő, hogy a bíró, főként a személyi körülményekre akkor is kérdezi a vádlottat, ha megtagadta a vallomástételt.⁵⁸ Ez az eljárás nehezen érthető és semmiképp sem fogadható el, az ily módon szerzett adatok bizonyítékként nem értékelhetők egyébként sem, a hallgatási jog megsértése miatt. A terhelt a hallgatását bármikor megtörheti a nyomozásban is. A jegyzőkönyvben azonban egyértelműen és pontosan dokumentálni kell vallomástételi szándékát. Gyakran előfordul, különösen a nyomozásban, hogy a gyanúsított írásbeli védekezést terjeszt elő, ez értelemszerűen mint egy okirat kerül a hatóság elé. Egyes esetekben a hatóság kihallgatja a terheltet az abban foglaltakra nézve, mindez azonban nem szükségszerű. Kérdés lehet ezért, hogy az írásban előadottak milyen bizonyítékot alkotnak, és az abban foglaltak milyen alakiságok mellett használhatók fel. A konzekvens bírói gyakorlatra is támaszkodva megállapíthatjuk, hogy az elemzett írásbeli formában megjelenő védekezés a terhelti vallomás körébe vonható a külvilágban okirati jelleggel való jelenlététől függetlenül. A terhelt szabad akaratából, az eljárás menetében, döntően már a terhelti jogok ismeretében fordul a hatósághoz, ezért külön figyelmeztetés hiányában sincs akadálya az írásbeli védekezés bizonyítékként értékelésének, ellentétben a még a nyomozás megindítása előtt rendőri jelentésbe vett önfeljelentéssel. Célszerű azonban, ha az írásban közöltek vonatkozásában a nyomozó hatóság alakszerű formában gyanúsított kihallgatást is végez.

Ha a terhelt vallomást kíván tenni, a vallomástétel lehetőségét meg kell adni.⁵⁹ A vallomástétel szándékának közlése esetén a vallomás felvételétől a

⁵⁷ Be. 117. § (4) bekezdés harmadik, negyedik mondat.

⁵⁸ Például lásd Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 9.B.497/2010. számú ügy; Debreceni Törvényszék 13.B.33/2011. számú ügy.

⁵⁹ Be. 117. § (5) bekezdés

nyomozó hatóság perrendszerően nem zárkozhat el a nyomozás befejezéséig, mint ahogy az elsőfokú bíróság sem a bizonyítási eljárás befejezéséig.⁶⁰ Más a helyzet azonban a másodfokú eljárásban. Ha ugyanis a tényállás meg-alapozott, a tényálláshoz kötöttség elvéből fakadóan bizonyításnak, így a terhelt kihallgatásának sincs helye. A Be. 351–352. § speciális szabályai ilyen esetben megelőzik a követett gyakorlat szerint a terhelti vallomásra vonatkozó általános normát. Mindezt megerősíti az európai emberi jogi ítélkezés is.⁶¹

Az eljárási törvény viszonylag új szabálya, hogy a Be. 117. § (2) és (4) be-kezdésében meghatározott figyelmeztetéseket a fiatalkorú terhelt korára, érettségére figyelemmel, számára érhető módon kell megfogalmazni.⁶² E norma kü-lönös jelentőséget kap az új büntetőtörvény hatálybalépése után, tekintettel arra, hogy bizonyos esetekben már a tizenkettedik életévüket betöltők is büntethetők fiatalkorúként, így a büntetőeljárás processzuális alanyaivá válhat-nak.⁶³ Az általános szabályok szerint még gyermekkorú, de a legsúlyosabb élet és testi épség, valamint erőszakos vagyon elleni bűncselekmények⁶⁴ miatt meg-alapozottan gyanúsítható, fiatalkorúként kezelendő személynél fokozottan hangsúlyos a figyelmeztetések szakszerű, az életkornak megfelelő közlése, ami nyilvánvalóan lélektani, pszichológiai és pedagógiai ismereteket is megkövetel az eljáró nyomozó hatóságtól. Az új szabályok megalkotását nem vitásan a gyermekjogi egyezményben foglalt nemzetközi kötelezettségek indokolták, amelyek lehetővé kívánják tenni, hogy a gyermek korát és érettségi fokát meg-felelően figyelembe vegyék a bírósági vagy más hatósági eljárásban.⁶⁵

Zárszó

Miként jól nyomon követhető, hatályos büntetőeljárás rendszerünkben meg-határozó jelentőséggel bír a nyomozás, annak törvényessége, a bizonyítás ha-

60 Kúria 4. BK vélemény II. Ha az elsőfokú eljárásban a vádlott a bizonyítás befejezése után jelenti be, hogy vallomást kíván tenni, vagy vallomását ki akarja egészíteni, a bíróság jogosult szabad belátása szerint eldönteni, hogy újra megnyitja-e a bizonyítási eljárást vagy sem.

61 Vö. az Emberi Jogok Európai Bíróságának határozata a Táncozó Gábor által Magyarország ellen 30332/02. számon előterjesztett kérelem elfogadhatatlannak nyilvánításáról.

62 Be. 117. § (6) bekezdése. Beiktatta a 2012. évi LXII. tv. 14. §-a, hatályos 2012. június 29-től.

63 Vö. 2012. évi C. törvény (Btk.) 16. §, 105. § (1) bekezdés. Hatályos 2013. július 1-jétől.

64 Ilyen bűncselekmény az alapeseti és a súlyosabban minősülő emberölés [Btk. 160. § (1)–(2) bekezdés]; az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 161. §); a halált vagy életveszélyt okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bekezdés]; az alapeseti és súlyosabban minősülő rablás [Btk. 365. § (1)–(4) bekezdés; valamint a kifosztás súlyosabban minősített esetei [Btk. 366. § (2)–(3) bekezdés].

65 A gyermekek jogairól szóló New York-i egyezmény 12. cikke.

tékony lefolytatása. A kontinentális gyökerekből fejlődött modern büntetőper nehezen képzelhető el nyomozás nélkül. Az ügy helyes eldöntéséhez szükséges széles körű bizonyítékgyűjtés, a szakértői bizonyítás, különösen a helyszíni eljárások, rendszerint nyomozási apparátust igényelnek, illetve a nyomozó szervek eljárását teszik szükségessé. Az ügyben releváns bizonyítékok, különösen a személyi jellegűek beszerzésére rendszerint már a büntetőeljárás kezdeti szakaszában sor kerül. Ezért rendkívül nagy a nyomozó szervek felelőssége, mert sok esetben rövid időn belül kell széles körű és olyan alapos bizonyítást végezniük, amely a vádemelés és később a bíróság ítéletének alapja lehet. A nyomozás idején történt lényeges, a törvényben a bizonyíték kizárásával járó eljárási szabálysértések, különösen a személyi bizonyítékoknál, már nem reparálhatók. Fontos ezért a perrendi normák megtartása, mert a magyar büntetőeljárás jellegéből fakadóan a nyomozás releváns bizonyítékai behatárolják a bíróság bizonyítási mozgásterét, és közvetlenül hatnak érdemben az ítéleti tényállás megállapítására is. Amint már említettem, indokolt lenne a nyomozás elrendelése előtti eljárások jogszabályi rendezése⁶⁶, a gyanúba került személy kérdőre vonásakor a hallgatási jogra és az önvádra kötelezés tilalmára történő figyelmeztetés előírása. Ennek hiányában is célszerűnek látnám, hogy a nyomozó szervek vezetői felhívják az intézkedésekben részt vevő állomány figyelmét a részletezett kioktatás szükségességére és jelentésbe foglalására, mert perrendszerű bizonyíték csak ilyen eljárás mellett származhat a gyanúba fogott személy által a bűncselekmény tekintetében elmondottakról.

⁶⁶ Az indokolt szabályozásra sor kerülhetne akár a rendőrségi törvényben, vagy akár a Be.-ben. A lényegét abban látom, hogy történjék meg a két, szervesen kapcsolódó normarendszer összhangja a bűncselekményekkel összefüggő rendőri, nyomozó hatósági intézkedéseknél.